

Nemesio Etxanizen olerkigintza. Bere poemarik onentxoena gogoan

Juan Mari LEKUONA

Nemesio Etxaniz olerkaria

Lan honen abiapuntutzat har ditzakegu Koldo Mitxelena Nemesio Etxaniz poetari buruz esandako hitzak: *Probablemente una cierta falta de ambición artística ha sido la única causa de que no ocupe en la lírica vasca el puesto que por inspiración y recursos le correspondía.*¹ Esan nahi baitigu Etxanizi zertxobalt falta zalola hobetze-grin artistikoa; eta hau dela arrazoi bakarra Don Nemesiok izan ez dezan berari legokiokeen lekua euskal lirikan, inspirazioaren eta ballabideen arabera.

Bide beretsutik doa Orixeren iritzia azkoitiar olerkariari buruzkoa: *lástima que no emprendiera una obra de gran envergadura; eta el Píndaro vasco deitzen omen dio Orixekoak azkoitiarrari.*² Tamaltzat jotzen du Orixek arnas handiagoko lan bati -poemagintza bati, noski Etxanizek ekin ez izana; eta euskal Pindaro deitzen omen dio, Etxanizen estiloak izendapen horretara daramalarik.

Ez dira edozein Mitxelena eta Orixe euskal literaturaren historiaz mintzatu diren autoreetan. Gainera, biok urte batzuetan Etxanizen lankide izanak dira euskal aldizkarietan. Horregatik, lehentasuna ematen diogu autoreok Etxanizi buruz orokorki diotenari. Bestalde,

(1) Mitxelena, K., *Historia de la Literatura Vasca*, 1960, Madrid.

(2) Azurza, M. J., Don Nemesio Etxaniz, "Muga" 4 (1982), 62. or.

Mitxelenak eta Orixek Don Nemesioz orohar esandakoa, xehetasunetan ere abiapuntu ona izan daiteke, gure urratsak nondik-nora bideratu jakiteko. Izan ere helburu jakina du gure lan honek, literatur historia egin duten horiei jarraituz: xehekiago ikustarazi zela diren Etxanizen ontasunak poesigintzan eta usmarazi zela azkoitiarraren hobetze-grinaren eskasiak, haren hutsuneak. Iritzi orokorrik ez dugu, noski, aldatuko, balna bai ikustarazi zela diren Nemesio Etxaniz olerkariaren dohainak eta gaitasunak.

Don Nemesioren etorria eta ballabideak bizi-biziak dira poesi alorrean, haren poetika distiranta gertatzen delarik irakurtzen edota kantatzen dugunean. Oro har, aukeratu ditugu, piezarik onenak bezala, autoreak, bere *Lur Berri Billa* liburuko Bigarren Salla deiturikoan aurkeztutako poemak. Etxanizek esango digu, "nere urrealdiko lanak dituzu, nere olerkirik onentxoena".⁵ Eta Azkoitiko poeta honek, bere kantarik txikienean, beti perlatxoren bat ipintzen badu ere, aukera bat egin behar eta, Bigarren Sallako horiek hartu ditugu aztergai. Poemok dira, hain zuzen, garantiarik hoberenak eskaintzen dizkigutenak Nemesio Etxanizen poemagintza ezagutzeko, beronen edertasunean eta disdiran ikusarazteko.

1. Genero zaharren harira ondutakoak

Hauek dira lehenik bereziko nituzkeen poemarik onentxuenak. Don Nemesio agertzen digu, batetik genero zaharren ezagutza, eta bestetik nortasun poetiko ezin ukatua, emaitza garatua eskaintzen digunez, ohiko ereduak zorrik eduki gabe, bereak aurkeztuz.

Zehazki esanik, aukeratu ditugu *Katalin*⁴ euskal baladen haritik gauzatua; *Iturri agortua*⁵ alerogizazio-eran landua; *Krixkitin-Kraixkitin*⁶ eguberri poesien harira Josia haur-literaturaren ballabideak erabiliz. Gehiago ere alpa zitezkeen eredu zaharrei jarraituz Etxanizek onduta-

(3) Etxaniz, N., *Lur berri billa*, 1967, "Izarra", Donostia, 225 or.

(4) Etxaniz, N., *Ibid.* 270 or. (letra) eta 404-405 or. (doinu eta letra).

(5) *Id.*, *Ibid.*, 257-259 or.

(6) *Id.*, *Ibid.*, 304 or.

ko poesiak. Hiruok aski dira esan nahi duguna nahiko garbi adierazteko.

1.1. Katalin

Euskal leienda zahar baten teknika dakar, kantuzko balada, Don Nemesiok pieza hunkigarria bihurtu duena. Itsas-herri bateko giro berezi eta jakina hartzen du kontestu modura. Bertan maitasuna eta heriotza kontrapuntoan armonizatzen dira: Katalin, itsasertzean jaso dute, gorputz jaso ere, eta herriko mutilek bizkarrean daramate herrira. Maitea zuen Itxaspeko Martin, baina honek ez zuen maitasun horren berririk izan, eta urrutira zuen aldegin. Baina bihotza lehertu zailo Katalini jakin duenean ontzitzo batean urruti galdu dela Itxaspeko Martin. Eta heriosuar itsasaurrera sartu da Igeri, delhadarka: "Nun haiz, Martin?". Eta honek: "Ator nerekin", erantzuten diola.⁷

Historia honek badu antzekotasunik *Brodutzen ari nintzen* baladarekin,⁸ *Markesaren alaba* bertso-sortarekin,⁹ eta beste euskal lelendekin, *Ana Juanixe*¹⁰ baladaren osagal ederrak ere islatzen dituela. Balada eta erromantze hauen ingurune tematikotik landutako poema dela esan behar, kanpo semantiko jakin honetan ondutako pieza. Neska-mutillak elkar maite dute, baina elkarren berri jakin gabe; itsasoak distantzia erraldoia beren artean ezarri die; eta urrutikoaren heriotza... Itsasoaren sinbolismo elkartzalea; hilaren bila neskak bere burua galtzeraino Igeri egitea; eta itsasoaren sabelean, herio-mugan, maiteen arteko elkarrizketa eskatologikoa: "Nun haiz, Martin;", eta honek, "Ator nerekin".

Teknika-aldeetik, hiru hamarreko handitan landua dago, lau errepika dituelarik: hiru, estrofa bakoitzaren hasieran, eta bat, amaiera-koan. Kantagarria dugu, doinua ere liburuan aurkezten zaigularik.

(7) Id., *Ibid.*, 271 or.

(8) Zavala, S., *Euskal erromantzak. Romancero Vasco*, (1984), "Auspoa liburutegia", 233-234 or.

(9) *Bertsolariya*, Octubre 1931 - Octubre 1932, 48-49 or.

(10) Lekuona, M., *Aozko Literatura*, 1978, "Idaz-lan Guztiak", 1 t., "Gráficas ESET", Vitoria-Gasteiz, 374-377 or.

Egia esateko, nahiko harrigarria gertatzen da, horrelako historia sentimental adierazteko Etxanizek hamarreko handia hartu izana molde metriko bezala hain egoki emanez historiaren hari nagusiak, sinboloak, sentimentu kolektiboak, zein pertsonalak. Errepika laburretan poetizatzen du neskaren ezkututzea sinbollikoki emana, eta azkenean azaltzen norik eraman duen Katalin, "abots aretxek", Martinen oihuak, itsasoko aldetik datorrenak.

Nemesio Etxanizek bazuen Itsaserrietako baladen berri; eta ego-ki ontzen ditu kantuan xehetasun tragikoak: zerraldoa, Itsasoaren misterioa (urrutiratzea, heriotza, desesperazioa), maitasunaren tragedia eta itxaropen telurikoa... Lelenda sentimental, gaurkotasun estetiko landua.

1.2. Iturri agortua

Historiatxo alegorizatu honetan hiru pertsonai sinbollikoen artean gertatutakoa hartzen da kantugal.¹¹ Lehen pertsonaia iturritxoa da, bigarrena eguzkia eta hirugarrena lizarra. Iturritxoak, "maitale blurriak", maitale bat zuen isilik, eta bestea gorderik; eguzkia, -"ez lñori esan"-, iturrira zihoan isilik, maitale-jolasetan; eta lizarra, urondoan sasolko, Iturriaren maitetz galdua zegoen. Iturria, "eguzkiari musu ta / lizarri xirri"...Maitaleen arteko etsaigoa sortzen du: lizarrak adarrak luzatu, eguzkia gailnetik kentzearen; eguzkiak, berriz, lurra kiskaldu, lizarra igertzeko asmoz. Bai eta egin ere! Baina, moraleja ekologikoa, lizar-ostoak erori zirenean, iturria ere hil zen; eta eguzkiak goizean pozik etorri zenean ez zuen maiterik aurkitu "lur soil elkorrean".

Iturria, maitale bihurria, hain zen Iturri polit, arrisku handiko jokoa zegen: "eguzkiari musu, lizarri xirri". Eguzkia, garaiz goizero iturrira isilik, maitale-jolasetan. Eta ilunabarrean, gauero alde egiterakoan, malkoak zituen aurpegiari. Lizarra, landare gaztea, indarrean sendo iturri-alboan, Iturriaren maitetz galdurik baina. Gatazka sortzen da maitaleen artean, hauetako bakoitzak beretzat bakarrik nahi duen maitalea. Lizarrak, ostoa ugarituz, ez dio eguzkiari uzten, maitalea iristen. Eguzkiak, amorrutik, lurra kiskalduz, lizarra igartzen du.

(11) Etxaniz, N., *Ibid.*, 257-259 or.

Orduan, iturria ere hil zen harekin batean. Tamala: eguzkiak goizean etorri zenean ez zuen aurkitu mailterik, ez arerlorik, "lur soil elko-rraan".

Bi maitale ziren maite berataz maitemindurik. Pertsonal sinbolikoak, ongi karakterizatuak. Plantelamentua: maitale batek nahi eta besteak ere nahi. Irtenbide gatazkatsua: maitaleen arteko gerra. Azkenean, heriotza, bakardadea, bukaera tristea. Prozesu hau guztia euskara eder eta zehatzean, eta batez ere, asmazio ederrez landua. Tradiziozko generoa, historia alegorizatua, alegien eitez, mezu etikoa sugeritzen du.

1.3. Krixkitin-kraixkitin

Eguberri giroko haur-abestia.¹² Etxanizek sortua. Doinudun poesia hau R. M. Azkuek balada bati lotua dakar.¹³ Don Nemesiok, berriz, herri giroko gaia aukeratzen du, eta testugintzaren tratamendua aldatzen, estrofel forma paralelistikoa emanez, onomatopelak ere erantsiz, eta poema osoa monorrismo eginez. Etxanizek ez du historiarik kontatzen; pertsonaien alpamenak egiten ditu, soilik, iruditxo solteak, "naximentuetan" bezala, simetrikoak paratuak. Doinuak, onomatopelak, haurrentzat izateak, eta eguberrietako estanpatxoak, kidetasun nahiko nabaria ematen diote Manuel Lekuonarekin, batez ere *Yesu Aurraren bizitza*-ren egitura eta ballabideekin.¹⁴

Doinuak markatzen duen neurkera lauko txiki batena da, baina bigarren eta laugarren bertso-lerroak erreplikatzen direla. Erreplikatze horretan agertzen digu Don Nemesiok bere esku ona haur kantuetarako. Lehenengo erreplikan esaldia aldatzen ez duen onomatopela sartzen du, "krixkitin-kraixkitin", eta honi esanahi figuratiboa duen esaldia eransten. Adibidez,

"Belenen sortu zalgu,

(12) Id., *Ibid.*, 304 or.

(13) Azkue, R. M., *Cancionero Popular Vasco*, 1990, "Euskaltzalndia", 1.023-1.025 or. ("Orriak alrez alre").

(14) Lekuona, M., *Jesus Aurraren bizitza*, "Literatur Sorkari", 1985, "Idazlan Guztiak", 9 t., 41-62 or. (Doinu eta guzti).

Krixkitin-kraixkitin-
Jesustxo poxpolln.
Askatxoan etzanda,
Larrosa zirudin (bis)¹⁵

Doinuz berdina da lehenengo errepika, "la-si-do-sol-fa-mi", "la-si-do-sol-fa-mi"; ez hala letraz, lehenengoan "Krixkitin-kraixkitin" doalarik eta bigarreanean "Jesustxo poxpolln". Bigarrena, "do-mi-sol-mi-re-do", "larrosa zirudin", errepika soil da, doinu eta hitzez berdina. Horrelako jokoek agertzen dute ongienik Etxanizen asmamen ona haur poesla ontzeko, poesi sena dotorea isplilatuz.

Bai kontaeeran, bai alegorizazioan, bai bilantzikoan esku egokia agertzen digu Don Nemesiok, poesi alorrean, gaiari dagozkion sentimenduak xehetasun artistiko finekin irakurleari edota entzuleari adieraziz eta komunikaraziz. Antzeko beste poemak ere badaude egon. Hiruok aski jotzen ditugu Etxanizen inspirazio eta ballabideak adierazteko. Eta Mitxelenak edo Orixek opa dioten goragoko lekua euskal lirikan, merezia duela frogatzeko.

2. Maite bizitzatik ondutakoak

Guk aukeratutako sailean, gal bat baino gehiago alpatzen ditu autoreak: maitasuna, sinismena, gizona, herria, zahartzarua eta abar. Baina lehenengoa du, maitasuna, gairik ugariena eta garrantzitsuenaren lirikaren alorrean. Poemok emakumearekiko maitasuna dute gal, berau berandukoa delarik, ilunabarrekkoa, etsipenezkoa, ekaiztua eta gorrotagarria. Sail honetakoak joko nituzke Etxanizen olerkirik onentsuenak, besteak beste, maitasuna delako don Nemesioren gairik delgarriena lirika alorrean, eta uste dugulako maite bizitzatik ondutakoetan azaltzen dituela ongienik bere esku ona, bere sentiberatasun fina eta bere hitzezko eskaintza estetikoak.

Poesigintza jakin hau aurkezteko prozedura izango da, poema bakoitza, bere laburrean, eskema batberaren barrutik ikustaraztea: poemaren asmoa, egiturazioa, ballabide teknikoak, espresio poeti-

(15) Etxaniz, N., *ibid.*, 304 or.

koak, metrika. Azterketa honek emango digu bide geure iritzimoldea poesiatik bertatik jendarteratzeko.

2.1. Argatik ¹⁶

- a) *Poemaren asmoa*: Ilunabar giroko maitasunaren bilakabidea agertzea.
- b) *Egiturazioa*: Poesia hau lau zatitan banatua dator: zeruaren lau uneak, gero eta ekaizsuagoak, markatzen dutelarik maitasun jakinaren porrota.
- c) *Baliabide teknikoak*: Lau zatiak era paralelistikoan landuak datoz, kausalezko perpausa, *argatik*, lau aldiz era anaforikoan agertzen dela.
- d) *Metrika*: Lau estrofatan banatzen da poema. Neurkera híbridoa dela esan daiteke, bertso libretik asko duenez eta bertsokera tradiziozkoa ere bistarazten denez. Puntuaren eskakizuna ongi gordetzen du, baina ez hala bertso-lerroen eta hauen silabena.
- e) *Espresio poetikoak*: Ilunabarreko sinbolopean emanik datoz maitasunaren erasoak:
- Ilunabar giroa: "eguzkitara zabaldutako /zapi urdin zan zerua"; "argia urrezko ogean / etzatera zihoan..." "Argatik alkar maite izan gendun inñular giroan".
 - "Eguzkia odol zan/arrats malkoetan;/lañoak gorritz ziran argi zotiñetan". "Argatik.../egun artan, leenengo miña"...
 - "Zerua auts kolore/ego-aldetik;/argia zikin zetorren/zeru-sapatik.... Argatik...atsalde artatik / ametsak lausotzen asi..."
 - Zerua goibel /alzea naasi; argia, ekaitz-bildur/joan zan lgesl...Argatik... gau aretan maite-usteak ziran ausil".

(16) Id., ibid., 227 or.

2.2. Ezten atzokoa ¹⁷

- a) *Poemaren asmoa*: Maitasunaren malkoak, atzoko, gaurko eta betikoak; ezin kontahalakoak.
- b) *Egiturazioa*: Kontapoesiaren eittea hartzen du. Baditu leku-denborak eta protagonistak; badu planteiamendua eta irtenbidea.
- c) *Baliabide teknikoak*: Errepika bat du, poemaren eta irtenbidearen hasieran ipinia: "ezten atzokoa / nere malkoa". Gero, konta-ezinen irudi bi aipatzen ditu, era biblikoan: "Ez zaidan galdetu.... zenbat ur-tanta ditun Itxasoak. Alperrik den / izarrak zenbat diran / kontatzen astea. Beti zegon zero beltzean / arutzago, / beste bat gordea".
- d) *Metrika*: Estrofismo finkotik kanpo dabil. Hala ere, dauden errima gutxiak, nahiko zehaztasunez uztartuak. Ez hala bertso-lerroetan (2,7,6,11 lerrotakoak); ez eta bertso-lerroen silabetan ere, edota errimek modulu desberdinetan daukaten kokalekuan.
- e) *Espresio poetikoak*: Konta-ezina, irudi erdi-biblikoetan landuak.

2.3. I llunabarra ¹⁸

- a) *Poemaren asmoa*: Poetak llunabarraren misterioa bere maiteari agertzea. "Biotzak negar egiteko / nalago din ezkutua".
- b) *Egiturazioa*: Sarrera : "Arratsaldearen negarra", eta poeta "aren aurrean... laino-lits bat.../beltzean urtua"; eta irakaspena: "utzion arratsari..."," biotzak negar egiteko , nalago din ezkutua".
- c) *Baliabide teknikoak*: Dudazko sententzi figura batekin hasten da, erakargarri eta hunkigarri. Bigarren moduluan, oi-hu-esaldi bat dakar, sinbolismoz —agertzen duelarik— llunabarra eta bere burua, mezua ere hortik aterez.
- d) *Metrika*: Molde hibridotan landua. Errimetan inolako eskakizunik gabe, eta hoskidetzak leku jakinik gabe kokatuz. Estrofismoaren simetriatik nahiko urruti.

(17) Id., ibid., 233 or.

(18) Id., ibid., 234 or.

e) *Espresio poetikoak*: Irudimen handiko eta sentiberatasun fineko agertzen zaigu Don Nemesio. Ilunabarrak, "laño gorrixken arre-bak" ezkuturen bat izan behar! Zerua da, "auspez dagon / kati-llu-barrua, /argi-intziritan / zijoan galdua". Autorea, "laño lits bat naun, /beltzean urtua". Azpimarratzekoa, Etxanizen gerrondoko giro hartan, metaforizazio hain indartsuak ondu izana.

2.4. *Ain urruti ta ain urbil!* ¹⁹

- a.- *Poemaren asmoa*: Bi jarrera simetriko, kontrajarriak gehienetan gertatzen dira: begiradak ezin gurutzatu, elkarrizketari ezin ekin, bihotzak azkenean hil.
- b.- *Egiturazioa*: Hiru aldiz errepikatzen du leit-motiva: sarreran, erdian eta poemaren azkenean. Errepiken arteko lehen eremuan, kontraeraz ballatzen da; bigarrengoan, berriz, elkarrizketaz. Kontakoesiazko egikera du, era xaloan alpatu eta garatua bada ere.
- c.- *Baliabide teknikoak*: Antonimiaren bidez adierazten du poetaren eta maitearen arteko komunikaziorik eza, nahiz eta hogeituzte elkarrekin ari izan lanean.
- "Nik ire gose/ik, nere egarri", egoera simetrikoa adieraziaz.
 - "Nik iri begiratu / ik bestera begiratu".
 - "Nik neri begiratu / nik begiak jetxi". Kontrako jokamoldeak.
 - Ik: "Gaixo al-ago? / Nik: "burua astun/ez diñat gehiago".
 - Ik: Hitzegin nahi, eta sorgin batek pentsamendua aldarazi. "Aldean lañoak zeudek"... komunikazioa hautsi egiten da.
- d) *Metrika*: Bigarren modulua izan ezik, poematxoa distikoetan egina dago. Errimak kantutegien arabekoak, maila onekoak. "Leit-motiv-aren puntuaz ballatzen da poemaren diskurtsuak aurrerapide egin dezan: "Au izan den gure gupil", "Hogei urte onen ixil", "Orrek din gure blotza III".
- f) *Espresio poetikoak*: Simetriak markatzean datza poematxoaren adierazpenik funtsezkoena, antzekoak direnez simetrikoak, bien jokabideak. "Nik, ire gose...ik, nere egarri": antzeko metaforez

(19) Id., ibid., 239 or.

ballatuaz esana. "Begiratu... bildurrez; ik, "bestera begiratu": aditz-lagunak hemen ere antzekoak, "bildurrez" eta "beste (alde)ra". Elkarrizketaz ballatuz, adierazten da hurbil daudela, hitzegiten dutenez; baina erantzunek diote elkarri ez diotela esaten egia osorik, edota tokiz-kanpoko aterabide bat besterik ez dela.

2.5. *Ekaitza*²⁰

- a) *Poemaren asmoa*: Marik jolasean eta gezurretan dihardu poeta-rekin eta heno "zoratzerraino irakin"... "Itsas irakin ontan - ez ontzi eta ez erruki, /bakar-bakarrik.... burrukan ekaitza ta ni".
- b) *Egiturazioa*: Kontaeraz ballatzen da autorea sentipenak adierazteko.
- c) *Ballabide teknikoak*: Katua eta xagua bezala ibiliak ditugu: "i, nere katu; ni, ire xagu", poetak bihotza hustutzeraino. Poetak ekaitzaren deskripzioa egiten du, ondoren konparaketa baten bidez, bere egoera ekaitzak itsasoan utzitako ondorioekin erkatuz. Poema bukatzen da poetaren egoera lazarria bistaratzen duten zirkunstantziak metatuz: "Itxas irakin ontan", "ez ontzi ta ez erruki", "bakarrik", "burrukan", "ekaitza ta ni".
- d) *Metrika*: Estrofismotik urrun, batez ere modulu luzeenetan. Errimak tradiziozkoak ditu, kantutegitakoak. Bertso-lerroak libreki egituratu eta onduak. Modulagintza ere erabat askea.
- e) *Espresio poetikoak*: Espresio simetrikoak, laburrak: "i", "ni", "gaur", "bihar", "orain", "gero"... Antonimoak: "utzi", "artu", "negar", "poztu"... Alpagarria du ekaitzaren deskripzioa, eta honen aplikazioa, konparaketaren bidez egina.

2.6. *Goiz eta berandu*²¹

- a.- *Poemaren asmoa*: Emakume gaztearen eta gizonezko zaharraren

(20) Id., ibid., 240-241 or.

(21) Id., ibid., 243 or.

arteko topadizua. Adinak ezinezko bihurtu die elkar maitatu ahal izatea. Hori dela-ta, poeta zahartuaren hasbeherapena eta ezinaren etsipena.

- b.- *Egiturazioa*: Kontaera eta ondotiko poetaren galderak eta hotsak.
- c.- *Baliabide poetikoak*: Kontaeraz ballatzen da, simetrian aurkeztuz pertsonalak, era kontrajarrian.
- d.- *Metrika*: Estrofilkoak ditu azkeneko bi lauko nagusiak; gainerakoak, hibridoak: errimak bai, leku jakinik gabe; bertso-lerroak zenbakiz desberdinak: 10, 14, 14, 4, 4. Bertso askeak agintzen du poemari.
- e.- *Baliabide teknikoak*: Era simetrikoan aurkeztu ditu emakume gaztea eta poeta zaharra, bata "goraka zetorrenan", poetarena "beraka zihoan". Meskatxa ("egun argi bi") poetaren "bide illa esnatzen", poeta ("antsi bi") "amets galdu bat urratzen". Azkenik, era paralelistikoan, poetaren kezu behartua: "Zergatik etorri ote-nintzan/onen goizo.../Zergatik agertu intzanan/orren berandu..."

"AII Ez euki bear ik
urte batzuk gehiago!...
AI, ez euki bear nik
Batzuek gutxiago!..."

3. Nemesio Etxanizen olerkigintza

Nemesio Etxanizen olerkigintza arakatzerakoan, aukera bat egin behar eta, Don Nemesiok berak ezarri digu bidea: bigarren saillekoak aukeratuko ditugu: "urrealdian" egin zituenak eta "olerkirik onen-txoenak" zirela uste zituenak. Poesiok dira azterketagai aukeratu ditugunak. Sail labur antzekoa, baina maila altukoa, lagin egokia gure asmoetarako.

Aukeratu ditugun bi sailetan - tradiziozko ereduaren haritik onduak eta maitasun bizipenetik hartuak - ez daude azkoitiar poetaren alderdi guztiak, baina bai alderdi aukeratuenak oro-harreko irizki bat eman dezagun.

Euskal tradiziozkoen ildoan landutakoek agertzen dizkigute Etxanizek ondo baino hobeto ezagutzen zituela euskal poesiaren eredu

zaharrak eta bazuela kemen estetikorik aski ohiko moldea maila altuan gaurkoratzeko, baladena, alegiena, eguberri kantuen. Ez da batere erraza atzoko ereduak sortzen duten zirrara eta ikultua gaurko bertsuekin lortzen, Etxanizek egiten duen bezala.

Bigarren multzoan, maite bizitzako eskarmentutik sortutakoetan, erakutsi digu Etxanizek bere esku ona poesigintzan. Maitasunaren gala giro existentzialistan aurkeztua: ilunabar giroan, oinazepean malkoak, paradoxazkoa, ekaiztua, irtenbiderik gabea. Poemak egituratzeko orduan, Don Nemesiok badaki gala era paralelistikoetan jasotzen; kontapoesiaren elitea hartzen; gogoeta eta pentsamenduren konposizio xumea ematen; pertsonalak simetrikoki aurkezten; kontraerak elotzen.

Ballabide poetikoetan, autoreak galei ezarritakoetan, formen aniztasuna alpatuko nuke, eraskotasuna. Badaki modulu metrikoak era paralelistikoan lantzen; errepika eta kontraera nahasten eta irudi poetiko unibertsalak eskaintzen; sinbolismoaz ballatzen; antonimiarren bidez poetaren eta heno maite duenaren egoera simetrikoa zirriborrazten; datu ezkorrak pilatzen, egoera lazgarriaren ezaugarri; emakume gaztearen eta poeta zaharraren arteko topadizua era simetrikotan aurkezten. Eta dena teknika bereziz, ugariz eta finez zizelkatua, modulu estrofikoetatik diskurtsu poetikoa urrunaraziaz.

Azkenik, metrika ere alpatu beharra dago. Modulutan idatzitako poesia duzu, baina ez estrofetan; gehienez ere estrofa hibridoak erabiltzeko joera esango genuke. Diskurtsu poetikoa, modulutan eraikiak, gordetzen du errima, baina hau ere era askean kokatua, nahiz eta kantutegiko errima aurkezten digun eskuarki, baita errima aberatsak ere. Bertso-lerroak ez dira zenbakiz berdinak, era askotako lerroak agertzen direnez. Beraz, Etxanizen, Lizardik hasitako eta gerondoan zenbait poetek markatutako aniztasunean eta askatasunean ikusten eta gauzatzen du bere poemen metrika arazoa. Askea da, estrofismoaren berdintasuna baino gehiago maite du poemen egiturari lotzea, ballabide teknikoekin markatzea diskurtsuaren eraikuntza. Olerkigintza modernoagoan, zenbait garalkide-rekin batean²², biderakusle dugu azkoitiar poeta.

(22) Antzeko sentipena utzi digute Lizardik, Onaindiak, Gandlagak, hauen olerkien metrika arakatzerakoan.

Mitxelenaren aburuz, "hobetze-grinaren eskasiak" eragotzi dio Etxanizi euskal lirikan zegokiokeen lekua edukitzea. Tamalgarria Etxanizek arnas handiagoko poemagintzari ekin ez izana. Esandakoak esan ondoren garaiko kritikoez goragoko lekua opa zioten euskal lirikan, bazituelako inspirazioa, ballabideak, arnasa. Esan izan da, "politean ez dago bera bezalakorik". Hori da Don Nemesio aurrez-aurre ezagutu zutenen iritzia.

Gaur berriro irakurri ondoren, arretagarri gertatu zaigu Etxanizen ezagutza tradiziozko gaitan, olerki txikiak, teknika landua, poesiaren konzepzio berezia, diskurtsu poetikoa estrofismotik at eraikia, gala eraikitzeko beste dimentsioak erabiliz. Etxanizek urre gorria dakar bere poemetan, metaforetan, sinboloetan eta kontraerako xehetasun guztietan. Hitz bitan esango nuke, Nemesio Etxaniz kontuan hartzeko poeta dela euskal olerki modernoaz hitzegiten denean. Miresmena harrotzen duen olerkaria.